

експертиз, які здійснюються у державних і приватних експертних установах відповідними висококваліфікованими спеціалістами. Розрізняють такі основні форми використання спеціальних знань є процесуальні та непроцесуальна форми, які мають важливе значення для розслідування злочинів.

Список використаних джерел

1. Чаплинська Ю.А. Форми використання спеціальних знань. Криміналістика и судебная экспертиза. 2013. Вып. 58(2). С. 89–91.
2. Семенов В.В. Спеціальні знання в розслідуванні злочинів (зміст, організація використання): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. К., 2006. 20 с.
3. Лисенко В.В. Проблеми криміналістичного забезпечення розслідування податкових злочинів: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.09. К., 2006. 38 с.
4. Ревака В.М. Форми використання спеціальних пізнань в досудовому провадженні: автореф. дис.... канд.. юрид. наук: спец. 12.00.09. Х.: Націон. юрид. акад. ім. Я. Мудрого, 2007. 21 с.
5. Арсеньев В.Д., Заболотский В.Т. Использование специальных знаний при установлении фактических обстоятельств уголовного дела. Красноярск, 1986. 160 с.
6. Лисиченко В.К., Циркаль В.В. Использование специальных знаний в следственной и судебной практике. К.: КГУ им. Т.Г. Шевченко, 1987. 100 с.
7. Кузьмічов В.С., Пиріг І.В. Використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті: монографія. Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2007. 180 с.
8. Грамович Г.И. Тактика использования специальных знаний в раскрытии и расследовании преступлений: учебное пособие. Минск: МВШ МВД СССР, 1987. 66 с.

Антонюк Поліна Євгенівна,

професор кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;

Улещенко Ольга Олександрівна,

провідний фахівець відділу забезпечення діяльності центру Київського НДЕКЦ МВС України

ПРОГАЛИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНУ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОЦЕСУ РОЗСЛІДУВАННЯ

Процес розслідування кримінальних правопорушень – це складна логічна, організаційна та тактична діяльність суб'єкта розслідування, яка являє собою певний вид мистецтва. Робота по кожному кримінальному правопорушенню, що перебуває у

провадженні слідчого, вимагає від нього не лише ретельної та якісної підготовки й проведення у певній послідовності комплексу слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, але й чіткого дотримання встановленої кримінальним процесуальним законом процедури.

В теорії науки криміналістики велика увага приділяється організації й плануванню розслідування. На рівні окремого наукового вчення розроблена сукупність наукових положень та заснованих на них криміналістичних рекомендацій щодо забезпечення всебічності та повноти розслідування шляхом його правильного планування та організації. Дотримання запропонованих рекомендацій гарантує суб'єкту розслідування максимально ефективний результат його діяльності.

Нажаль, вимушені констатувати, що не завжди ефективність процесу розслідування залежить лише від професійної компетентності суб'єкта розслідування та дотримання ним розроблених криміналістичних рекомендацій. До об'єктивних чинників, які впливають на ефективність діяльності по розслідуванню кримінальних правопорушень, належать, в тому числі, очевидні прогалини в кримінальному процесуальному законі. Такі прогалини не дозволяють суб'єкту розслідування своєчасно зібрати певні докази, як наслідок цього – об'єктивно та повно перевірити висунуті версії, і в кінцевому результаті – організувати та планувати розслідування в цілому.

До такої очевидної прогалини кримінального процесуального закону, на наш погляд, відноситься відсутність законодавчо визначених строків розгляду судом клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, поданого стороною кримінального провадження.

Так, глава 15 КПК України (ст.ст. 159–166) встановлює загальний порядок тимчасового доступу до речей і документів як заходу забезпечення кримінального провадження: сутність такої процесуальної дії, її підстави; речі і документи, доступ до яких заборонено чи обмежено; порядок звернення до суду та процедуру розгляду судом такого звернення; зміст ухвали суду та порядок її виконання.

Встановлюючи порядок розгляду судом звернень сторін кримінального провадження щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження, законодавець чітко встановлює процесуальні строки розгляду таких звернень: клопотання про здійснення приводу – у день його надходження до суду (ст. 142 КПК України); клопотання про накладення грошового стягнення на особу – не пізніше 3 днів з дня його надходження до суду (ст. 146 КПК України); клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом та клопотання про відсторонення від посади – не пізніше 3 днів з дня його надходження до суду (ст.ст. 151, 156 КПК України); клопотання про арешт майна – не пізніше 2 днів з дня його надходження до суду (ст. 172 КПК України). І лише щодо розгляду

судом клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 163 КПК України) законодавець не зазначив жодних процесуальних строків розгляду судом такого звернення.

Така прогалина в кримінальному процесуальному законі, на нашу думку, робить сторони кримінального провадження, а особливо слідчого, заручником рішення судді.

Тимчасовий доступ до речей і документів – це нерідко єдиний спосіб зібрати певні докази в кримінальному провадженні. Наприклад, в ситуації, коли в процесі розслідування кримінального провадження необхідно отримати інформацію про деталізацію мобільних з'єднань за номером мобільного телефону від операторів мобільного зв'язку. На сьогоднішній день такі фактичні дані отримуються виключно тимчасовим доступом до речей і документів.

Висуваючи певні версії, визначаючи процесуальні дії по їх перевірці, слідчий повинен передбачати часовий проміжок для реалізації запланованих дій, в тому числі й тому, що він сам обмежений процесуальними строками при розслідуванні кримінальних правопорушень. А, по факту, виходить так, що в ситуації, коли отримання доказів відбувається шляхом тимчасового доступу до речей і документів, то слідчий не може навіть орієнтовно визначити часові рамки по причині відсутності відповідної процесуальної норми. І в такій ситуації, за відсутності правового механізму, суб'єкт розслідування позбавлений можливості вплинути на слідчу ситуацію чи змінити її. Очевидно, що це вкрай негативно впливає на ефективність процесу розслідування: розслідування або призупиняється (перевірити висунуті версії та висунути нові не представляється можливим), або відбувається однобічно, неповно, не об'єктивно (відпрацьовується лише доступні для перевірки версії), що віддаляє суб'єкта розслідування від встановлення істини – кінцевої мети розслідування.

Крім того, у випадку необхідності проведення експертизи отримання зразків з речей і документів відбувається згідно з положеннями про тимчасовий доступ до речей і документів (ч. 2 ст. 245 КПК України). Тобто сторони кримінального провадження знову потрапляють в залежність від рішення судді, суду щодо строків розгляду звернення про отримання зразків з речей і документів.

При цьому не лише затягується процес розслідування (або закладаються умови для такого затягування), але й існує об'єктивна та реальна загроза знищення речей і документів, зразки з яких необхідно отримати для проведення експертизи, а також інших об'єктів, тимчасовий доступ до яких планується отримати в рамках заходу забезпечення кримінального провадження.

Підтвердженням існування такого порядку речей є результати спілкування зі слідчими та дізнавачами Національної поліції в рамках курсів підвищення кваліфікації на базі Національної академії внутрішніх справ. Так, наприклад, слідчий СВ Подільського УП ГУНП

в м. Києві при розслідуванні особливо тяжкого злочину в квітні 2020 року звернувся до Подільського районного суду м. Києва з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів. Станом на 1 листопада 2020 року слідчий суддя не розглянув таке клопотання, мотивуючи свої дії значною завантаженістю та відсутністю процесуально визначених строків розгляду такого клопотання.

Відсутність закріплених в кримінальному процесуальному законі строків розгляду судом звернення сторін кримінального провадження про тимчасовий доступ до речей і документів, на наш погляд, не лише не відповідає загальним засадам кримінального провадження щодо розумності строків (ст.ст. 7, 28 КПК України) та спотворює сутність тимчасового доступу до речей і документів як власне заходу забезпечення кримінального провадження (ст. 131, п. 6 ч. 2 ст. 160 КПК України), але й унеможливує організаційну діяльність слідчого по плануванню та здійсненню розслідування та виступає об'єктивним чинником, який негативно впливає на ефективність процесу розслідування в цілому, що, в свою чергу, сприяє формуванню негативного ставлення громадськості до державних інституцій.

Антонюк Ірина Андріївна,

здобувач кафедри криміналістики
та домедичної підготовки Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗСЛІДУВАННЯ ШАХРАЙСТВА, ПОВ'ЯЗАНОГО З ПРИХОВУВАННЯМ ФАКТУ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПІЛЬГ

Слід визнати, що шахрайські схеми постійно «еволюціонують» та особливо активізуються у періоди економічної кризи. Як свідчить практика, певною мірою «вразливою» виявилася й сфера працевлаштування, де п'ята частина угод між посередником, роботодавцем та найманим працівником, є безперспективними. Недосконалість та наявність колізій у трудовому, цивільному законодавстві стали причиною розповсюдження зловживань на ринку праці.

Більшість трудових угод при цьому укладають у такий спосіб, що умови найму і характер професії, а також обов'язки роботодавця сформульовано дуже розпливчато, в результаті чого громадяни України отримують роботу, яка їх не влаштовує, обмежує їхні права, але при цьому умови угоди формально не порушено [1, с. 354].

Втім, на ринку праці набирають обертів варіанти дій, які мають елементи обману, і знаходяться вже не в площині цивільного законодавства, а підлягають кримінально-правовій оцінці. Обман може бути з боку роботодавців, посередників, і навіть осіб, які отримують